

Ακαρνανικό Κοινό. Στον Στράτο, που ήταν παλαιά έδρα του Κοινού, γίνονταν η στρατολόγηση κατά πόλεις και η συγκέντρωση του στρατού. Στον Πελοποννησιακό πόλεμο η Ακαρνανία βρίσκεται στο πλευρό των Αθηναίων και προς τα τέλη του 5ου αι. π.Χ. κερδίζει σε δύναμη.

Οι οχυρωμένες ακροπόλεις και τα εκτεταμένα τείχη των πόλεων της Ακαρνανίας είναι από τα εντυπωσιακότερα και καλύτερα διατηρημένα έργα της οχυρωματικής τέχνης της αρχαιότητας. Η εξαιρετικά καλή τους διατήρηση οφείλεται εν πολλοίς στο γεγονός ότι είναι κτισμένες σε απόκρηνα βουνά. Δικαίως ξεχωρίζουν για την επιβλητικότητά τους, ακόμη και από αυτά τα περίφημα τείχη της Μεσοίνης, τα τείχη των Οινιαδών (εικ. 755, 756), της Παλαίρου (εικ. 736, 752, 753) και της Λιμναίας (εικ. 735). Αν και δεν έχουν ακόμη γίνει συστηματικές ανασκαφές και μελέτες των έργων αυτών και δεν υπάρχει απόλυτη συμφωνία ανάμεσα στους ερευνητές για την ακριβή χρονολόγησή τους, ωστόσο κατά την επικρατέστερη άποψη τουλάχιστον έξι πόλεις διαθέτουν οχύρωση πριν από τα μέσα του 5ου αι. π.Χ. Πρόκειται για το Ανακτόριο, την Πάλαρο, το Θύρρειο, την Αλυζία, τον Αστακό και τους Οινιάδες· ειδικότερα μάλιστα όσες από αυτές βρίσκονται πλησιέστερα προς τη θάλασσα ίσως είχαν οχύρωση πριν από τα τέλη του 6ου αι. π.Χ. Ακολουθούν άλλες πόλεις που αποκτούν οχυρώσεις από τα μέσα του 5ου αι. π.Χ. έως τα μέσα του 4ου αι. π.Χ., όπως είναι ο Στράτος, τα Κόροντα, το Αμφιλοχικό Άργος και άλλες, ενώ φαίνεται ότι μετά τα μέσα του 4ου αι. π.Χ. κτίζονται και νέες. Ειδικότερα για τον Στράτο, γνωρίζουμε από τον Θουκυδίδη ότι ήδη κατά το τρίτο έτος του Πελοποννησιακού πολέμου ήταν οχυρωμένη και «ή γίσιπτα πόλις τῶν Ἀκαρνανῶν», ενώ το τείχος των Οινιαδών αναφέρεται από τα μέσα του 5ου αι. π.Χ. κατά την πολιορκία και άλωση της πόλης από τους εκ Ναυπιάκου Μεσοίνιους.

Τα παλαιότερα τείχη των ακαρνανικών πόλεων είναι κτισμένα κατά κύριο λόγο κατά το πολυγωνικό σύστημα, με μεταγενέστερες προθήκες και επισκευές κατά το ψευδοϊσόδομο σύστημα (π.χ. Οινιάδες). Χαρακτηριστικό της πρωιμότητας πολλών τειχών είναι η τραχύτητα των χρησιμοποιούμενων λίθων με αρμούς λιγότερο ειργασμένους, η συνεχής γραμμή του τείχους χωρίς γωνιώδεις προεξοχές ή πύργους, ή με ελάχιστες γωνιώδεις παρεμβάσεις (π.χ. το τείχος της Ριγανής). Η τραχεία μορφή τους οδήγησε ορισμένους μελετητές στην υπόθεση ότι ορισμένες ακροπόλεις ανάγονται στη μυκηναϊκή περίοδο, χωρίς ωστόσο αυτό να επιβεβαιώνεται ανασκαφικά (π.χ. Πάλαρος). Η τραχύτητα αυτή ίσως να οφείλεται και σε βιασύνή ή προχειρότητα ή και σε οικονομικούς λόγους. Από πολύ νωρίς και σχεδόν παράλληλα με το πολυγωνικό χρησιμοποιείται και το ψευδοϊσόδομο σύστημα. Από τα παλαιότερα, χρονολογικά, τείχη είναι αυτά της Στράτου και του Αμφιλοχικού Άργους, τα οποία είναι δομημένα κατά το ψευδοϊσόδομο. Με το ίδιο σύστημα είναι κτισμένο εξολοκλήρου και το κάστρο της Μπελεχρινιάτσας στον Κεχρινιά Βάλτου, το οποίο ταυτίζεται με τον αρχαίο Πιράντα. Λόγοι που επιβάλλουν τη χρήση και των δύο αυτών συστημάτων είναι το είδος και η φύση του διαθέσιμου υλικού: οι ασβεστολιθικοί σχιστόλιθοι ή αμμώλιθοι μόνο σε ορθογώνια ή το πολύ σε τραπέζια μορφήν να κοπούν (τέτοιο υλικό συναντάμε για παράδειγμα στους λόφους της Στράτου). Τέτοια ανάγκη δεν υπήρχε στο Σπρόμερο, όπου ο ασβεστόλιθος αφηνοί και ευνοεί τη χρήση του πολυγωνικού τρόπου, αφού κόβεται εύκολα σε σχήματα χονδροειδή πολυγωνικά. Αυτό δεν σημαίνει, βεβαίως, ότι συγχρόνως σε ένα τείχος χρησιμοποιούνται και τα δύο είδη τοιχοδομίας. Όπως το ψευδοϊσόδομο το συναντάμε πολύ νωρίς, έτσι και το πολυγωνικό σύστημα δεν

737. Καστρί Αρχοντοχωριού. Ανάγλυφα από το εσωτερικό της οχύρωσης. Η μικρή αυτή οχύρωση βρίσκεται νοτιοανατολικά της αρχαίας Αλιζίας, στην επικράτεια της οποίας ανήκει. Ήταν κτισμένη σε φυσική οχυρή θέση, βραχώδη και απόκρημνη, ελέγχοντας ολόκληρη την πεδιάδα της Αλιζίας και τη θάλασσα

του Ιονίου. Σε κατακόρυφη επιφάνεια βράχου, στο εσωτερικό της ήταν λαξευμένα δύο ανάγλυφα, που παρίσταναν από ένα ζεύγος θεοτίπων. Στο ένα αναγνωρίζονται με ασφάλεια ο Ασκληπιός και η Υγεία και στο δεύτερο πιθανότατα ο Άρης και η Αθηνά (σχεδιαστική αποτύπωση).

738. Πύργος Αρχοντοχωριού. Μεμονωμένος τετραγωνικός πύργος που βρίσκεται βόρεια της οχύρωσης στο Καστρί. Ανήκει στην αρχαία Αλιζία και η θέση του, σε μικρό πλάτωμα πάνω σε βραχώδες ύψωμα, του επέτρεπε να ελέγχει τόσο το περασμά από την ενδογύρα της Ακαρνανίας προς την πεδιάδα της αρχαίας Αλιζίας και το λιμάνι της, όσο και τις θαλάσσιες οδούς ανατολικά και δυτικά της νήσου Κάλαμου (4ος-2ος αι. π.Χ.).

738

739

740

739, 740 Γυναίκεια μαρμάρινα αγαλμάτια από τον αποθέτη του ιερού στον Δρυμόνα Αρχοντοχωριού, τοπικού εργασιτρίου και πιθανότατα έργα του ίδιου καλλιτέχνη. Το ιερό ανήκει στην πόλη της Αλυζίας. Κτίστηκε σε στενό πλάτωμα στη δυτική απόληξη των Ακαρνανικών ορέων, σε απόκρμηνη θέση με απεριόριστη θέα προς το Ιόνιο. Αποτελείται από ισόγειο επίμηκες κτίσμα με διρρηγία στέγη και περιτειχισμένο υπαίθριο χώρο. Μπροστά υπήρχε αυλή με το ενεπιγραφο βήθρο του λατρευτικού αγάλματος της θεάς, βίαιες επιγραφών και αναθημάτων. Ο αποθέτης βρισκόταν έξω από τον αναλημματικό γωνιώδη τοίχο του προαυλίου. Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών.

741. Παλαιομάνινα. Η αρχαία πόλη, βορειοδυτικά του χωριού της Παλαιομάνινας, ταυτίζεται με τη Μητρόπολη ή κατ' άλλους με τη Σαυρία. Βρισκόταν σε στρατηγικές ομαλούς θέσε στη δυτική όχθη του Αχελώου, σχεδόν απέναντι από την αβαυική πόλη Αροινόν. Είχε ισχυρή οχύρωση, της οποίας διακρίνονταν τρεις περιοχές χωριζόμενες μεταξύ τους με διατειχίσματα: η ακρόπολη στην κορυφή, κάτω από αυτήν μια δεύτερη περιοχή και χαμηλότερα η κάτω πόλη. Κοντά στον Αχελώο, μικρή πύλη γνωστή σήμερα και ως Αυλόπορτα, οδηγούσε στην πόλη μέσω μιας αυλής με ξεχωριστό περιβόλο. Πρόκειται για ένα από τα εντυπωσιακότερα στοιχεία της οχύρωσής της,

εγκαταλείπεται εντελώς τη νεότερη περίοδο, δηλαδή τον 4ο αι. π.Χ. Η παρά την Κομποτή αρχαία πόλη Τορύβεια είναι κτισμένη αποκλειστικά κατά το πολυγωνικό σύστημα: τόσο τα τείχη της όσο και τα δημόσια κτήρια της αγοράς και οι ιδιωτικές οικίες, πολλές από τις οποίες χρονολογούνται στον 4ο αι. π.Χ.

Διαδικτικές αντιθέσεις, κατά τις οποίες ένα τμήμα του τείχους, πύργοι και μεταπύργια είναι ψευδοϊσοδομικά, ενώ το υπόλοιπο πολυγωνικό, συναντάμε και στα τείχη της Παλαίρου (εικ. 736), του Θυρρείου, της Μητρόπολης ή Σαυρίας στην Παλαιομάνινα και των Κορόντων. Στις παλαιότερες, αρχικές πάντως, φάσεις κυριαρχεί η πολυγωνική τοιχοδομία ακόμη και στις γωνίες (π.χ. στο Θύρρειο στη θέση Πυργούλια το νότιο πολυγωνικό τείχος έχει τρεις πολυγωνικούς πύργους, στην Κομποτή το τείχος έχει δύο πυργοειδείς εξοχές της βόρειας πύλης πολυγωνικές, στο τείχος της αρχαίας Φοιτίας παρά την Μπαμπίνη υπάρχει μεγάλος πολυγωνικός πύργος). Στις περιπτώσεις όπου έχουμε πύργους ψευδοϊσοδομικούς και μεταπύργια πολυγωνικά (π.χ. Κόροντα, Αλυζία, Φοιτίες, Παλαιομάνινα), οι πύργοι συνήθως είναι παρεμβλπτοι που προστέθηκαν μεταγενέστερα στα τείχη. Όπως ιδιαίτερος διαδικτικά λοιπόν είναι τα ακαρνανικά τείχη για την ιστορία των δύο συστημάτων, ομοίως μας διδάσκουν και για την αληθινή καμάρια, η οποία είναι γνωστή στους Έλληνες ήδη από παλαιότερους ιστορικά χρόνους, αφού στα τέλη του 6ου αι. π.Χ. ή το πολύ στις αρχές του 5ου αι. π.Χ. ανήκει η περίφημη καμαρωτή πύλη των Ονιαδών (εικ. 756), η οποία ανοίγεται σε πλάτος 3,44 μ., ύψος 2,85 μ., προπάντων δε είναι

741

λοξή κατά την οριζόντια τομή της. Στην «απόκεντρη» Ακαρνανία έχουμε τρεις καμαρωτές πύλες (Οινιάδες, Πάλαρος) και πολλές ψευδοκαμαρωτές, των οποίων το τοξοειδές υπέρθυρο προϋποθέτει γνώση της πραγματικής καμάρας. Σπανιότατοι στην Ακαρνανία είναι οι ημικυκλικοί πύργοι. Δείγματα απαντούν στη μικρή ακρόπολη με την ονομασία Πόρτες στον Σκοπιά Παραγελαΐτιδας, που ταυτίζεται με την αρχαία πόλη Αθήναι, καθώς επίσης και στο κάστρο του Αγίου Παντελεήμονος, νότια του Λοτακού. Σε πολλές περιπτώσεις δεν είχαν τειχιστεί μόνον οι καθαυτοί πόλεις, αλλά και κάθε μία από αυτές είχε γύρω της μικρότερα τειχίσματα και μεμονωμένους πύργους, συνήθως στα διοικητικά όριά τους, που είτε εξυπηρετούσαν αμυντικούς σκοπούς είτε ήλεγχαν τα περάσματα (εικ. 737, 738). Πικνό σύστημα μικρών ακροπόλεων, μεμονωμένων οχυρών θέσεων-οικισμών και πύργων συναντάμε στον Βάλτο. Από αυτά, άλλα διατάσσονταν κατά μήκος του ρου του Αχελώου με κατεύθυνση προς την Ευρυτανία και άλλα σε περάσματα κατά μήκος του παραποτάμου του, Ινάχου, που διαρρέει μια εύφορη κοιλάδα ανάμεσα στα όρη του Βάλτου και του Μακρυνόρους και οδηγούσαν στην Ήπειρο (Βαρετάδα/οχυρώσεις Γλα και Καστριού, Άγιος Ιωάννης, Μαρανέλι, Χαλκιοπούλο, Θεριακίσι, Φλωριάδα, Βρουβιανιά, Μπλέτσι, Περδικάκι, Εμπεός, Ρίγανη, Πετρώνια Μακρυάδα, Κουλούρι Αρωινιάδας, Τρίκλινο, Γέφυρα Τατάρνας). Τέλος, κατά μήκος της παράλιας στον Αμβρακικό ζώνης συναντάμε μια ακόμη σειρά οχυρωμένων πόλεων και θέσεων (Κρήνες, Όλιες, Ελληνικούλι Κατάφυρκου, Λιαποχώρι, οχυρώσεις Μενιδίου στις θέσεις Παλιοκούλια και Αγγιλιές), που ήλεγχαν την περιοχή.

Τον 4ο και τον 3ο αι. π.Χ. ακμάζουν ιδιαίτερος οι πόλεις της Ακαρνανίας. Η Στράτος, η πρωτεύουσα της Ακαρνανίας (εικ. 746, 747) με τον ναό του Στρατιού Διός κτισμένο σε περίοπτη θέση (εικ. 750, 751), την αγορά και το θέατρο (εικ. 748), οι Οινιάδες με χαρακτηριστικότερα μνημεία τα νεώρια (εικ. 754, 767), τα δημόσια λουτρά, το θέατρο (εικ. 760) και την αγορά (εικ. 757-759). Εξίσου σημαντική πόλη είναι το Θύρρειο, το οποίο διαθέτει μάλιστα δύο λιμάνια σύμφωνα με τις πηγές, την Ηράκλεια και τον Εχίνο. Η αρχαία πόλη που διατηρείται σήμερα στη Ρούγα Παλιαμπέλων ταυτίζεται με μία από τις δύο, ενώ η άλλη πόλη πιθανότατα τοποθετείται στο ύψωμα Αμαδερός, ανατολικά της Βόνιτσας, όπου σώζεται οχυρωμένη. Ο Ξενοφών, με αφορμή την εξιστόρηση των γεγονότων του 372 π.Χ. (οπότε πολλές πόλεις προσχωρούν στην Αθηναϊκή Συμμαχία ενώ το Θύρρειο κρατά εχθρική στάση) χαρακτηρίζει το Θύρρειο *χωρίον καρτε-*

742. Θύρρειο. Κιβωτιόσχημος τάφος ελληνιστικών χρόνων, κατά τους οποίους ακμάζει ιδιαίτερος η πόλη. Περιείχε πλούσια ευρήματα, ανάμεσα τους ιατρικά εργαλεία, που υποδηλώνουν ότι ο νεκρός ήταν ιατρός. Σε μέλη της οικογένειάς του ίσως ανήκαν τα καμένα οστά που βρέθηκαν σε δύο χάλκινες «κίστες».

743. Τορίβεια. Πύλινος λουτήρας. Βρέθηκε σε δωμάτιο λουτρού οικίας του 4ου αι. π.Χ. στην αρχαία πόλη Τορίβεια (σημερινή Κομποτή). Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών.

ρόν, τους δε κατοίκους του *μάλα άλκιμους*. Η ακρόπολη και η οχύρωση της Αλυζίας βρίσκονται στον σημερινό οικισμό της Κανδύλας, ενώ στον όρμο του Βούλκου κοντά στον σημερινό Μύτικα βρισκόταν το λιμάνι της. Εκεί υπήρχε ιερό τέμενος αφιερωμένο στον ήρωα Ηρακλή, το ονομαζόμενο και «Ηράκλειον». Ήταν διακοσμημένο με έργα του μεγάλου γλύπτη του 4ου αι. π.Χ. Λυσίππου, που παρίσταναν τους άθλους του Ηρακλή. Τα έργα αυτά, χαμένα σήμερα, μεταφέρθηκαν πολύ αργότερα, λίγο πριν ή λίγο μετά τη ναυμαχία του Ακτίου, στη Ρώμη. Σπουδαίο τεχνικό έργο της περιόδου αυτής είναι το λιθινό φράγμα στον χειμάρρο Γλώσοσε, 1,5 χλμ. ανατολικά της Αλυζίας. Στην πόλη του Αστακού, σημαντικό μνημείο είναι ο ναός του Διός Καρασού. Πρόκειται για εξάστελο αμφιπρόστευλο ναό, με διαστάσεις κρηπιδώματος 12,71 x 23,47 μ.

Ναοί και ιερά βρίσκονταν συχνά εκτός των τειχών, είτε πλησιέστερα προς τις πόλεις (π.χ. αρχαϊκός ναός στη θέση Σπάθαρη Λεπενούς στον Στράτο) είτε πιο απομακρυσμένα, ακόμη και σε κορυφές ή πλαγιές βουνών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το ιερό στον Δρυμόνα Αρχοντοχωρίου σε απόκρημνη πλαγιά βουνού, που ανήκε στην πόλη της Αλυζίας. Ήταν σε χρήση από τον 4ο αι. π.Χ. έως και τον 2ο αι. μ.Χ., ενώ κύρια λατρευόμενη θεότητα ήταν η Άρτεμις η επονομαζόμενη Επικράτεια. Από το ιερό προέρχεται μεγάλος αριθμός μαρμάρινων και πώρινων αγαλματιών, καθώς και πλίνθινω ειδωλίων (εικ. 739, 740). Λατρεία διαπιστώνεται και σε ορισμένα οπήλαια, π.χ. οπήλαιο στο Βάρνακα Αλυζίας και το οπήλαιο Κουρήτα στα Παλιάμπελα Βόνιτοας (εικ. 45-47). Η αρχιτεκτονική των ναών και των δημόσιων κτηρίων, τα λειτουργικά στοιχεία των οικιών (εικ. 743), η αρχιτεκτονική των τάφων (ταφικό μνημείο στον δρόμο προς Άκτιο, τάφος μακεδονικού τύπου στον Στράτο), οι επιτύμβιες στήλες με διάκοσμο κατά τους τύπους που απαντούν στη δυτική Ελλάδα και πλούσια ονοματολογία, καθώς και η ποικιλία και η ποιότητα των κτερισμάτων τους (εικ. 742) αποτυπώνουν το επίπεδο της ανάπτυξης και της καλλιτεχνικής έκφρασης της ακαρνανικής κοινωνίας.

Στους πολέμους των Διαδόχων του Μεγάλου Αλεξάνδρου οι Ακαρνανές συμμετέχουν και βρίσκονται επανειλημμένα υπό την Ήπειρο, προσφέροντας μισθοφόρους. Συμμετέχουν στην εκστρατεία του Πύρρου στην Ιταλία (280-275 π.Χ.). Το 252 π.Χ. η Ακαρνανία διαμελίζεται μεταξύ Ηπείρου και Αιτωλίας. Με την πτώση του βασιλείου της Ηπείρου το 230 π.Χ. ελευθερώνεται, και με τη βοήθεια της Μακεδονίας αποκρούει τους Αιτωλούς. Το τελευταίο τρίτο του 3ου αι. π.Χ. οι συγκρούσεις μεταξύ των δύο λαών είναι πολύ συχνές και κυριαρχούν σκληροί αγώνες. Με την επιδρομή του Φιλίππου το 216 π.Χ. χάνουν το Θύρρειο, το 212 π.Χ. υπάγονται και πάλι στην Αιτωλία. Από το 170 π.Χ. είναι φίλοι των Ρωμαίων, ενώ μετά το 168 π.Χ. το Θύρρειο αναδεικνύεται σε πρωτεύουσα της Ακαρνανίας και το Κοινό ανασηματίζεται ως ηγεμονία μιας πόλης, του Θυρρείου, που εξακολουθεί να κόβει οσμημένα νομίσματα και μετά το 167 π.Χ. Την περίοδο αυτή η πόλη γνωρίζει σημαντική άνθηση, όπως μαρτυρεί το πλούσιο και ποικίλο επιγραφικό υλικό που προέρχεται από αυτήν και την ευρύτερη περιοχή.

Μετά το 146 π.Χ. η Ακαρνανία προσαρτάται στην επαρχία της Μακεδονίας και αργότερα στην επαρχία της Αχαΐας. Το 94 π.Χ. το Θύρρειο γίνεται, σύμφωνα με επιγραφή, *civitas foederata*. Από το 100 έως το 50 π.Χ. οι παραλιακές πόλεις της Ακαρνανίας υποφέρουν από πειρατές, από το 50 π.Χ. έως το 30 π.Χ., όπως και η υπόλοιπη Ελλάδα, από διαμάχες των Ρωμαίων στρατηγών επί ελληνικού εδάφους για τον έλεγχο της Ρώμης. Η αναστάτωση λήγει οριστικά με τη ναυμαχία του Ακτίου το 31 π.Χ. Η Ακαρνανία χάνει την αυτονομία της,

743

την ομοιοπλαστική της μορφής και την ταυτότητά της και συνδέεται έκτοτε με τη Νικόπολη, στην οποία μετοικίζονται οι κάτοικοί της, όπως και οι κάτοικοι των αιτωλικών πόλεων. Ο Αύγουστος, παράλληλα με την ίδρυση της νέας πόλης, φροντίζει και για την αναμόρφωση του παλαιού ιερού στο Άκτιο, το οποίο ήδη από το 425 π.Χ. είχε τον χαρακτήρα κοινού ιερού, ενώ το 216 π.Χ. είχε μεταβληθεί σε ομοιοπλαστικό ιερό των Ακαρνάνων.

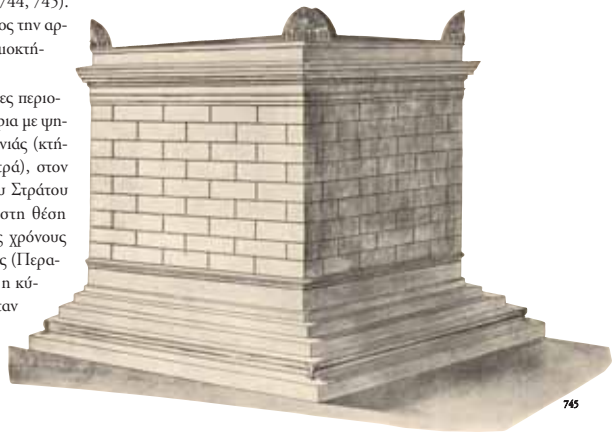
Για τις δύο περιοχές τραγική είναι η εικόνα που μας δίνει ο Στράβων, *ή των Αιτωλών και Ἀκαρνάνων ἔρημια*. Τα περισσότερα αστικά κέντρα παρακμάζουν, τα κάστρα καταδαφίζονται, δημιουργούνται μικροί οικισμοί και σταδιακά με-

γάλες ιδιοκτησίες γης. Η Αιτωλοακαρνανία χρησιμοποιείται πλέον ως τόπος παραγωγής αγαθών για τον εφοδιασμό των δύο μεγάλων κέντρων, της Νικόπολης και των Πατρών. Πολλές περιοχές δεν εγκαταλείπονται εντελώς, όπως δείχνουν τα ανασκαφικά δεδομένα, ιδιαίτερη άνηθοπ ωστόσο διαπιστώνεται και πάλι από τον 2ο αι. μ.Χ. και εξής. Στο τέλος του 2ου αι. μ.Χ. στο λιμάνι της Αλιβιζίας κτίζεται με μαρμάρινα αρχιτεκτονικά μέλη του παλαιού τεμένους του Ηρακλέους επιτάριο μνημείο ο σχήματος μεγάλου βωμού (εικ. 744, 745). Πρόκειται για έργο αρκετά σπάνιο στον ελλαδικό χώρο ως προς την αρχιτεκτονική του μορφή, που προφανώς ανήκε σε πλούσιο γαιοκτήμονα της περιοχής.

Ρωμαϊκές εγκαταστάσεις κτίζονται και σε άλλες παραθαλάσσιες περιοχές, όπως στον όρμο του Αγίου Παντελεήμονα Αστακού (κτίρια με ψηφιδωτό δάπεδο), στην παραλία μεταξύ Παλαίρου και Πογωνιάς (κτίρια με ψηφιδωτά δάπεδα), στη Ρούγα Παλιαμπέλων (λουτρό), στον Άγιο Νικόλαο (εγκατάσταση με περίβολο), στα Οχθια Δήμιου Στράτου (αγροικία), στον Στράτο (αγάλματα από το νεκροταφείο στη θέση Ασπροκκλησιό), στο Θύρρειο (Μιθραίο). Στους ρωμαϊκούς χρόνους κτίζεται και η λίθινη γέφυρα που ένωσε τις ακαρνανικές ακτές (Περατιά) με την πόλη της Λευκάδας, ενώ από το Άκτιο ξεκινούσε η κύρια ρωμαϊκή οδός που διέσχισε την Αιτωλοακαρνανία και ήταν σε χρήση από τον 2ο έως τον 4ο αι. μ.Χ.

744. Αλιβζία. Μαρμάρινο γωνιαίο ακροτήριο από το Ηρώδειο της Αλιβιζίας. Στο κάτω μέρος υπάρχει οπείρα από πυκνά φύλλα άκανθας. Εκκείθεν της γωνίας εκφύονται δύο κορμούς που στρέφονται ζωπρά και διακλαδίζονται ο καθένας σε τρεις συμμετρικούς ελκοειδείς βλαστούς. Τα κενά γεμίζουν ανθέμια, ρόδακες, αειτοί και διάφορα φύλλα. Τέλη 2ου αι. μ.Χ. Αρχαιολογικό Μουσείο Αγρινίου.

745. Αλιβζία. Αναπαράσταση του Ηρώδου. Το Ηρώδειο ήταν επιβλητικό επιτάριο μνημείο με τη μορφή βομοειδούς σχήματος, ύψους 2,65 μ. κατά τον ανασκαφέα του Κωνσταντίνου Ρωμαιο. Στο κέντρο του είχε κατασκευαστεί τάφος με μορφή μαρμάρινος σαρκοφάγου, η οποία περιβαλλόταν από κρηπίδα και υπερκατασκευεί από ορθοστάτες. Πιο πάνω, υπήρχε επιστύλιο, γείσο, και, τέλος, θοράκιο, στις τέσσερις γωνίες του οποίου υπήρχε από ένα ακροτήριο.

Στράτος. Η πρώτη πρωτεύουσα του Κοινού των Ακαρνάνων

ΜΑΡΙΑ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ-ΓΑΤΣΗ – ERNST-LUDWIG SCHWANDNER

Η πόλη της Στράτου ήταν κτισμένη πολύ κοντά στη δυτική όχθη του Αχελώου ποταμού, στα σύνορα με την Αιτωλία, σε υπερυψωμένη θέση (εικ. 746). Ήλεγχε το πέρασμα του ποταμού, που είναι ο πιο πλούσιος σε ύδατα ποταμός της Ελλάδας, βαθύς και ορμητικός καθώς κατεβαίνει από τα δύσβατα βουνά, και συγχρόνως βρισκόταν στον πιο ασφαλή οδικό άξονα βορρά-νότου της δυτικής Ελλάδος. Η πόλη χαρακτηρίζεται *μεγίστη* από τον Θεουκιδίδη (II, 80,8), ενώ η επικράτειά της, η ονομαζόμενη *Στρατική* ήδη από τον Πολύβιο (5, 96,3), κατέλαμβανε την πεδιάδα στα νότια, νοτιοανατολικά και νότια-νοτιοδυτικά, φθάνοντας μέχρι τη λίμνη Οζερός. Στα νοτιοανατολικά ήταν βαλτώδης και εκεί διέοχιζε κανείς τον ποταμό μόνο με πλοία. Η πόλη ήταν το παλιό κέντρο του Κοινού των Ακαρνάνων, πάρισο του αιτωλικού Θέρμιου. Το Κοινό είχε συσταθεί πριν από το 400 π.Χ. Κάτω και γύρω από τον ναό του Διός, που ήταν ιδρυμένος σε περίοπτο λόφο, συγκεντρώνονταν και στρατοπέδευε ο ακαρνανικός στρατός.

Πρώτες ανασκαφές ξεκίνησαν στην περιοχή της αγοράς της πόλης και τον ναό του Στρατίου Διός από Γάλλους αρχαιολόγους στα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ού αιώνα. Την ίδια εποχή ο ναός μελετάται από τον Αν. Ορλάνδο και όλα τα μνημεία του χώρου τοπογραφούνται από τον Γερμανό αρχαιολόγο Fr. Noack. Τη δεκαετία του 1990 αρχίζει η ανασκαφή από την Αρχαιολογική Υπηρεσία και το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο και η συστηματική επιφανειακή έρευνα της Στρατικής σε συνεργασία της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας και των Πανεπιστημίων Freiburg και Münster, προσφέροντας πολλά νέα στοιχεία για την περιοχή, από τη Νεολιθική εποχή έως σήμερα.

Οι πρόσφατες έρευνες επιβεβαίωσαν την άποψη ότι η σημερινή αυτή πόλη-κράτος υπάρχει ήδη από το τέλος του 6ου αι. π.Χ., ενώ ακμάζει κυρίως στον 4ο αι. π.Χ., καθώς υποστηρίχθηκε ιδιαίτερα από τον Μακεδόνα βασιλιά Κάσσανδρο, ο οποίος αποσκοπούσε στη δημιουργία ενός «αντίβαρου» στους πολεμοχαρείς Αιτωλούς της αντίπερα όχθης του Αχελώου. Δημιουργείται συνοικισμός των όμορων οικισμών και περί το 314 π.Χ. η πόλη επεκτείνεται σημαντικά, επανασχεδιάζεται και αρχίζει ένα πρόγραμμα για την κατασκευή κτηρίων, που χρηματοδοτήθηκε από τον Κάσσανδρο. Η έκταση της κεντρικής αγοράς διπλασιάστηκε και περιβλήθηκε από στοές. Σε αυτήν προστέθηκε ένα μεγάλο νέο βουλευτήριο για τον δήμο και το θέατρο για περισσότερους από 6.000 θεατές (εικ. 748), το οποίο διαπνέει πολύ καλά την ορχήστρα, το ιδιότυπο σκηνικό οικοδόμημα και το κοίλο με

746. Στράτος. Άποψη της αρχαίας πόλης από τα δυτικά, που είναι κτισμένη πολύ κοντά στη δεξιά όχθη του Αχελώου ποταμού. Μπροστά ο λόφος με τον ναό του Στρατίου Διός σε περίοπτη θέση. Στο βάθος το υδροηλεκτρικό φράγμα της Στράτου, που έχει μετατρέψει σήμερα τον ποταμό σε τεχνητή λίμνη στο σημείο αυτό.

747. Στράτος, Άποψη του νότιου οκέλου του οχυρωματικού τείχους. Η πόλη, η οποία από τον Θουκυδίδη χαρακτηρίζεται «πόλις μεγίστη» (II, 80), φέρει μία από τις πιο εκτεταμένες και καλοδιατηρημένες οχυρώσεις, μήκους 8 χλμ. περίπου, με 55 πύργους κατά διαστήματα και 22 πύλες και πύλιδες.

748. Στράτος, Άποψη του θεάτρου και της αγοράς. Το θέατρο, σε πλαγιά λόφου με εκπληκτική θέα στον Αχελώο ποταμό, είναι το μεγαλύτερο της Ακαρνανίας με χωρητικότητα περισσότερους από 6.000 θεατές. Διατηρούνται σε καλή κατάσταση η προεδρία του και η ορχήστρα. Αξίολογο ήταν το σκηνικό οικοδόμημα. Δυτικότερα, στο βάθος της εικόνας, βρίσκεται η αγορά, η οποία διαίρεται σε δύο τμήματα από κιονοστοιχία και περιβάλλεται από στοές. Στη βορειοανατολική γωνία υπάρχει το βουλευτήριο, και σε επαφή με τη δυτική στοά κρηναίο οικοδόμημα.

749. Στράτος. Πύλινα αγγεία από τα νεκροταφεία της αρχαίας Στράτου. Ελληνιστικών χρόνων (3ος αι. π.Χ.). Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών.

την προεδρία. Την ίδια εποχή ανεγείρεται ένας νέος ναός του Δία (εικ. 750, 751) στη θέση παλαιότερου και ο χώρος του ιερού τεμένους περικλείεται από την οχύρωση, η οποία ενισχύεται, έτσι ώστε να προσφέρει επαρκή προστασία και από τις νέες πολιορκητικές τακτικές.

Το καλοδιατηρημένο τείχος της πόλης (εικ. 747), από τα μεγαλύτερα οχυρωματικά έργα στη βορειοδυτική Ελλάδα, κτίζεται τον 5ο αι. π.Χ. Έχει συνολικό μήκος 8 χλμ., με 55 πύργους και 22 πύλες και πυλίδες. Το ανατολικό σκέλος σχεδόν άγγιζε την όχθη του Αχελώου και προ-στάτευε το πέρασμά του, ενώ στο νότιο σκέλος πυκνή σειρά πυλών εξασφάλιζε τη άνετη είσοδο των αγροτών σε περίπτωση κινδύνου. Ισχυρή οχύρωση έφερε και η ακρόπολη, ενώ ένα διατείχισμα που μείωνε δραστικά το κατοικημένο τμήμα της πόλης κτίζεται περί τα μέσα του 3ου αι. π.Χ. ή ίσως αργότερα στην εποχή της ρωμαϊκής κατάκτησης.

Έξω από τα τείχη, στα νότια, δυτικά και βόρεια, υπήρχαν εκτεταμένα οργανωμένα νεκροταφεία τα οποία έχουν αποδώσει ποικίλα και πλούσια ευρήματα, όπως πύλινα αγγεία (εικ. 749), χάλκινα έργα μικροτεχνίας, νομίσματα και επιτάφιας στήλης χαρακτηριστικών τύπων της δυτικής Στερεάς Ελλάδας. Αν και οι τύποι των τάφων είναι απλοί (καλυβίτες και κιβωτιόδομητοι), δεν λείπουν και οι μνημειώδεις κατασκευές της κατηγορίας του «μακεδονικού» τύπου, με είσοδο και υπόγειο θάλαμο.

Στην περιοχή της Στρατικής ανιχνεύθηκαν στοιχεία κατοίκησης από την προϊστορική εποχή μέχρι και τα υστερορωμαϊκά χρόνια, καθώς και στοιχεία άγνωστου μεσοβυζαντινού οικισμού. Τα παλαιότερα ευρήματα ανήκουν σε προϊστορικό οικισμό στις θέσεις Λαγκάδα Λεπενούς (Τελική Νεολιθική [4η χιλιετία π.Χ.], Ύστερη Μυκηναϊκή περίοδος [14ος αι. π.Χ.]) και Σπάθαρη Λεπενούς (κτήριο Μεσοελλαδικής περιόδου). Σημαντικά, τέλος, είναι και δύο ιερά εκτός του άστεως: ο αρχαϊκός-ελληνιστικός ναός σε ύψωμα στη θέση Σπάθαρη Λεπενούς και η πληθώρα κεραμικής και πύλινων ειδωλίων σε σημείο στην πεδιάδα.

Ήδη από το 272 π.Χ. η πρωτεύουσα του Ακαρνανικού Κοινού έχει μεταφερθεί από τη Στράτο στην πόλη της Λευκάδας. Το 260 π.Χ., παρά την ύπαρξη ενός συμφώνου ειρηνικής γειτονίας με τους όμορους Αιτωλούς, ξεσπούν πολεμικές συγκρούσεις. Το 255 π.Χ. οι Αιτωλοί πολιορκούν το γειτονικό Αγρίνιο, το κατακτούν με δόλο και προβαίνουν σε εκτεταμένες καταστροφές. Περίπου δέκα χρόνια αργότερα οι Αιτωλοί παραβιάζουν εκ νέου τη συνθήκη φιλίας, πολιορκούν τη Στράτο και την κατακτούν. Τότε, κεντρικό ιερό του Κοινού γίνεται το ιερό του Απόλλωνος στο Άκτιο, ενώ μετά το 167 π.Χ. πρωτεύουσα της Ακαρνανίας αναδεικνύεται το Θύρρειο. Η Στράτος, πάντως, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην Αιτωλική Συμπολιτεία, γεγονός που οφείλεται μάλλον στη στρατηγική της σημασία. Σύμφωνα με τις πηγές, το 30 π.Χ.

οι κάτοικοι της τής εγκαταλείπουν εκόντες άκοντες, για να εγκατασταθούν στη νεοϊδρυθείσα Νικόπολη. Η πόλη και η ευρύτερη περιοχή αποκτούν και πάλι σημασία στα υστερορωμαϊκά και βυζαντινά χρόνια. Τον 4ο αι. μ.Χ. αποτελεί επισκοπική έδρα με το όνομα Αχελώος. Τον 19ο αιώνα πάνω στα αρχαία ερείπια κτίζονται τα σπίτια του χωριού Σοροβίγλι, που κατοικείται από Βλάχους της Ηπείρου. Τη δεκαετία του 1960 το χωριό απαλλοτριώθηκε και μεταφέρθηκε στη σημερινή του θέση, με το όνομα Στρά-

749

750. Στράτος, Ναός Στρατιού Διός, Λεπτομέρεια από την ανατολική στενή πλευρά του ναού.

751. Στράτος, Ναός Στρατιού Διός, Ήταν ιδρυμένος σε περίοπτο λόφο δυτικά της αγοράς της πόλης. Είναι περίτερος με δωρικούς κίονες (6x11). Ο οπκός είχε στις στενές του πλευρές δύο κίονες ανάμεσα στα άκρα των τοίχων. Στο εσωτερικό έστεκαν κατά μήκος των τοίχων του ιωνικοί κίονες. Ανήκει στα τέλη του 4ου - αρχές 3ου αι. π.Χ. και δεν ολοκληρώθηκε ποτέ. Είναι πιθανό στην ίδια θέση να υπήρχε και παλαιότερος ναός.

750

751